

Kościół Pokoju w Jaworze i Świdnicy (2001)

Churches of Peace in Jawor and Świdnica (2001)

Kościół Pokoju zbudowane w miastach Jawor (1654-1655) i Świdnica (1656-1657) na Śląsku, w południowo-zachodniej części Polski, są największymi, wzniesionymi w konstrukcji szkieletowej, barokowymi budynkami sakralnymi w Europie. Oba powstały w konsekwencji ustaleń pokoju westfalskiego, który zakończył wojnę trzydziestoletnią w 1648 roku. Zgodnie z tymi ustaleniami kościoły zostały zbudowane poza murami miasta. Później ograniczono materiały budowlane do drewna i gliny. Wielowiekowa tradycja drewnianych konstrukcji szkieletowych znalazła odzwierciedlenie w niespotykanej skali, złożoności i wytrzymałości konstrukcji Kościołów Pokoju. Bogaty wystrój obu obiektów, który rozwinął się w ciągu następnego dziesięciolecia, w unikalny sposób obrazuje współistnienie barokowej sztuki z teologią luterzańską, odzwierciedlając jednocześnie ówczesną hierarchię społeczną.

Kryteria: (iii), (iv), (vi)

Kościół Pokoju
w Jaworze.
Fot. P. Ostrowski

Church of Peace
in Jawor. Photo by
P. Ostrowski

Kościół Pokoju w Świdnicy.
Fot. P. Ostrowski

Church of Peace in Świdnica.
Photo by P. Ostrowski

The Churches of Peace built in the Silesian towns of Jawor (1654-1655) and Świdnica (1656-1657) in south-western Poland are the largest timber-framed Baroque religious buildings in Europe. They were both constructed following the Peace of Westphalia of 1648 which ended the Thirty Years' War. In compliance with the conditions of that settlement, the temples were to be erected on a precisely specified area outside the city walls. Later, the building materials were limited to non-durable materials – wood and loam. The centuries-old tradition of timber framing found its reflection in the unparalleled scale, complexity, and durability of the Churches of Peace. Their sumptuous interior decoration, developed in the following decades, is a unique illustration of the coexistence of Baroque art and Lutheran theology, as well as a reflection of the social hierarchy of that time.

Criteria: (iii), (iv), (vi)

Kościół Pokoju w Jaworze.
Fot. P. Ostrowski
Church of Peace in Jawor.
Photo by P. Ostrowski

Zagadnienie autentyczności konstrukcji szkieletowej Kościołów Pokoju w Jaworze i Świdnicy w kontekście współczesnych rozważań nad definicją autentyczności dziedzictwa

Niniejszy tekst został oparty na doświadczeniach zdobytych przez autora w trakcie okresowego uczestnictwa w trwających od początku lat 90. XX wieku pracach konserwatorskich przy Kościołach Pokoju w Jaworze i Świdnicy. Jego zasadniczym celem jest zwrócenie uwagi na wybrane aspekty z zakresu problematyki rozpoznawania szeroko pojętych wartości obiektów zabytkowych, ze szczególnym uwzględnieniem wartości autentyczności ich konstrukcji.

Pojęcie autentyczności w przypadku działań konserwatorskich przez długi czas było przeważnie związane z ochroną materialnej substancji zabytku. Wynikało to z przekonania, że jedynie oryginalna substancja jest nośnikiem jego wartości. Z biegiem lat rozumienie autentyczności ulegało jednak znacznemu rozszerzeniu. O wartości autentyczności przesądza dziś już nie tylko materialny autentyzm obiektu, lecz – na przykład zgodnie z Wytycznymi operacyjnymi do realizacji

The question of the authenticity of the timber-frame structure of the Churches of Peace in Jawor and Świdnica in the context of contemporary thinking about the definition of heritage authenticity

The article is based on the author's experience gained during his participation in conservation works at the Churches of Peace in Jawor and Świdnica since the early 1990s. Its fundamental objective is to draw attention to selected aspects of a range of issues connected with the recognition of broadly understood values of monuments, with special regard to the value of the authenticity of their construction.

For a long time, the notion of authenticity in relation to conservation activities had mostly been associated with protecting the tangible substance of a monument. This was due to the belief that only the original substance could be the attribute of its value. In the course of time, the interpretation of authenticity was broadened considerably. Nowadays, the question of authenticity is settled not only on the basis of its material genuineness but also, for instance, in accordance with the "Operational Guidelines for the Implementation

Kościół Pokoju w Świdnicy.
Fot. P. Ostrowski

Church of Peace in Świdnica.
Photo by P. Ostrowski

Konwencji Światowego Dziedzictwa – również jego: „forma i projekt; materiały i substancje; użytkowanie i funkcja; tradycje, sposoby i systemy zarządzania, lokalizacja i otoczenie; język oraz inne formy dziedzictwa niematerialnego; atmosfera i odczucia; a także inne czynniki wewnętrzne/zewnętrzne”. Liczne przykłady przekonują ponadto, że wartości zabytków często wynikają również ze społecznego, politycznego lub kulturalnego kontekstu, w jakim toczy się dyskusja o ich znaczeniu. W związku z tym mogą one być zmienne.

Takich przykładów dostarcza także historia wartościowania Kościołów Pokoju w Jaworze i Świdnicy. Ocena ich wagi historycznej zmienia się w XX wieku w zależności od kulturalnego kontekstu, pomimo że autentyczność substancji materialnej obu zabytków pozostaje właściwie niezmieniona. Dla jednych badaczy (przeważnie protestantów) Kościoły Pokoju są symbolem walki śląskich protestantów o wolność religijną w księstwach podlegających w czasie ich budowy, czyli w połowie XVII wieku, katolickim Habsburgom. Dla innych badaczy (głównie katolików) są one symbolem tolerancji habsburskiego katolickiego cesarza wobec swoich protestanckich poddanych. Ta druga interpretacja wartości historycznej została także przejęta w 2001 roku jako kryterium III w uzasadnieniu wniosku o wpis Kościołów Pokoju na Listę światowego dziedzictwa UNESCO.

of the World Heritage Convention”, its ‘form and design; materials and substance; use and function; traditions, techniques, and management systems; location and setting; language, and other forms of intangible heritage; spirit and feeling, and other internal and external factors’ too. Besides, numerous examples show that the values of a monument often ensue from the social, political, or cultural context in which they are discussed; therefore, they can be changeable.

The history of the appreciation of the Churches of Peace in Jawor and Świdnica also provides such an example. Throughout the 20th century, the assessment of their historical value was changing depending on the current cultural context in spite of the fact that their authentic tangible substance remained virtually unchanged. For some – mostly Protestant – scholars, they were a symbol of their coreligionists’ struggle for religious freedom in the Silesian principalities ruled by Catholic Habsburgs at the time when the churches were constructed (mid-17th century). For other – mostly Catholic – researchers, they were a symbol of tolerance towards his Protestant subjects on the part of the Catholic Habsburg Emperor. The latter interpretation of their historical value was also adopted as criterion III in the justification of the nomination of the Churches of Peace for inscription on the UNESCO World Heritage List in 2001.

Powracając do kwestii autentyczności, należy podkreślić, że kompleksowe badania Kościołów Pokoju, które poprzedziły sformułowanie wniosku o ich wpis na Listę, przekonują o tym, jak ogromne znaczenie ma zachowanie ich autentycznej substancji. W przypadku obu obiektów analiza zastanej konstrukcji szkieletowej pozwoliła bowiem na szczegółowe odtworzenie dziejów ich budowy, na ustalenie zastosowanych w różnych okresach rozwiązań technicznych oraz na teoretyczną rekonstrukcję pierwotnej formy architektonicznej i struktury konstrukcyjnej. Dopiero wyniki tych badań pozwoliły na wydobywanie nieznanych dotąd wartości, które zostały zdefiniowane we wspomnianym wyżej wniosku: „Kościół Pokoju stanowi znakomity przykład typu konstrukcji, układu przestrzennego i technologii, będących rozwiązaniem prekursorskim i jednostkowym, mającym naśladownictwa jedynie w uproszczonej i zredukowanej formie”, co dało argumenty do wpisu dobra na Listę światowego dziedzictwa na podstawie kryterium IV.

Oba przytoczone przykłady znaczenia interpretacji historii i konstrukcji Kościołów Pokoju są potwierdzeniem historycznej zmienności sądów wartościujących. Wydaje się jednak, że to spostrzeżenie nie przekreśla rangi potrzeby zachowania autentycznej

Coming back to the issue of authenticity, it should be noted that the extensive research conducted in the Churches of Peace prior to the drawing up of the nomination for inscription on the List demonstrated the enormous significance of the preservation of their original material substance. In the case of both the churches, an analysis of the existing timber-frame structure afforded possibilities for a detailed reconstruction of the history of their erection, determination of the technical solutions applied in the different periods of the building process, and a theoretical reconstruction of their original architectural form and structure. It was precisely the results of the research that allowed the scholars to highlight some hitherto unknown values that were then defined in the above-mentioned nomination: ‘The Churches of Peace are outstanding, pioneering, and unique structures, the construction, spatial arrangement, and technology of which were later imitated only in a simplified and reduced form’, thus providing strong arguments for inscribing both the properties on the UNESCO World Heritage List on the basis of criterion IV.

Both the above mentioned examples of the significance of historical interpretation and understanding of the construction of the Churches of Peace provide a confirmation of the historical changeability of value judgments. However, it seems that this observation does not reduce the importance of the need to preserve the genuine substance, for it was precisely the analysis

Wnętrze Kościoła Pokoju w Jaworze. Fot. P. Ostrowski

Interior of the church in Jawor. Photo by P. Ostrowski

Wnętrze Kościoła Pokoju w Świdnicy. Fot. P. Ostrowski
 Interior of the church in Świdnica. Photo by P. Ostrowski

substancji, bo właśnie analiza autentycznej struktury tych zabytków pozwoliła na wydobycie ich wyjątkowych znaczeń i wartości w odniesieniu do rozwiązań konstrukcyjnych. I to w tym kontekście nadrzędnym celem prac konserwatorskich przy konstrukcji szkieletowej obu kościołów była ochrona ich zastanej nawarstwionej substancji zabytkowej, świadczącej o ich bogatej historii budowlanej, o czasach rozkwitu i stagnacji parafii oraz kościoła.

Tak określony cel starano się osiągnąć zarówno poprzez postępowanie konserwatorskie – od kompleksowych badań i wytycznych, poprzez projekt koncepcyjny, budowlany i wykonawczy, do wzorcowych prac i ostatecznej realizacji robót – jak i przez jasne określenie priorytetów: zachowanie nawarstwień historycznych przy równoczesnym naprawieniu lokalnych uszkodzeń; poprawę integralności przez uzupełnienie brakujących elementów konstrukcyjnych w poszczególnych częściach/bryłach; powtórzenie materiałów i technik budownictwa korespondujące w maksymalnym możliwym stopniu z oryginalnymi; odnowienie powierzchni wykończeniowych ulegających naturalnemu, stałemu zużyciu.

of the authentic structure of these monuments that allowed their unique significance and values related to the construction solutions adopted to be highlighted. In this particular context, the primary aim of conservation works related to the timber-framing construction of both the churches was to protect and preserve the existing layers of their historic substance that testified to the richness of their architectural history, as well as to the periods of rise or stagnation of the parish and its church.

Attempts were made to reach the goal thus defined not only by means of the proper conservation procedure, from extensive research and guidelines, through the conceptual design study, building project, and detailed design, up to the model works and their final implementation. This was also carried out through clearly defined priorities such as preserving the historical layers while repairing local damage; improving the integrity by supplementing any missing structural elements in the individual parts/structures of the properties; replication building materials and techniques that corresponded, to the maximum possible extent, to the original solutions; and renovating the finishing coats subject to natural and constant wear and tear.

The social, political, or cultural transformations and the progress of science will for sure also lead to the formulation, in the future, of new research questions regarding the Churches of Peace; and historians,

Wnętrze Kościoła Pokoju w Jaworze. Fot. P. Ostrowski

Interior of the church in Jawor. Photo by P. Ostrowski

Zmiany społeczne, polityczne i kulturalne, jak i rozwój nauki doprowadzą zapewne w przyszłości do sformułowania również w odniesieniu do Kościołów Pokoju nowych pytań badawczych, a historycy, historycy sztuki oraz przedstawiciele innych dyscyplin będą poszukiwali na nie odpowiedzi zarówno w sferze materialnej, jak i niematerialnej ich dziedzictwa. Wyniki tych badań doprowadzą być może do przypisania im nowych nierozpoznanych wcześniej wartości. Jak się jednak wydaje, zasadniczym zadaniem konserwatora architektury nadal pozostanie analiza, wartościowanie i ochrona materialnej substancji powierzonych mu zabytków.

ULRICH SCHAAF

Instytut Konserwatorstwa i Zabytkoznawstwa
Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu

Wnętrze Kościoła Pokoju w Świdnicy. Fot. P. Ostrowski

Interior of the church in Świdnica. Photo by P. Ostrowski

art historians and scholars from other fields will be searching for the answers both in the tangible, and intangible, sphere of their heritage. The results of their research will, perhaps, highlight and attribute to the properties some new and hitherto unrecognised values. However, it seems that the analysis, evaluation, and protection of the tangible substance of the monuments in his charge will remain the fundamental task of architectural monuments protection officer.

ULRICH SCHAAF

Institute of Protection and Conservation of Cultural Property
Nicolaus Copernicus University in Toruń